

НОВА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Літературний процес кінця XVIII ст. – першої половини XIX ст. Основні художні напрями. Визначні українські письменники.

Іван КОТЛЯРЕВСЬКИЙ. Творчість І. Котляревського – новий етап у розвитку національного самоусвідомлення. Драматург і театральний діяч. Історія появи «Енеїди».

Періодизація української літератури

Згідно з «Літературознавчою енциклопедією» (2007), сучасний підхід до періодизації історії української літератури є апробований Інститутом літератури імені Тараса Шевченка НАН України. Цей підхід поділяє історію української літератури на такі три періоди:

- Давня українська література (IX — кінець XVIII століття);
- Нова українська література (кінець XVIII — XIX століття);
- Новітня українська література (XX — початок XXI століття).

Давня українська література

До давньої української літератури належать твори, написані у період від виникнення Київської Русі до кінця XVIII століття. Це руські літописи, полемічна література, козацькі літописи та інші твори, зокрема Григорія Сковороди.

Давня українська література належить до особливого типу літератур, так званих середньовічних. Вона, постійно розвиваючись, змінювалася, виробляла свою жанрову систему, обумовлену характером середньовічного мислення як авторів, так і читачів, а також нерозривним зв'язком її з історією, релігією, філософією, великою залежністю стилю твору від жанру. Тільки давній українській літературі властиві жанри: житія, літописи, повчання, слова, хожденія, трактати, послання, містерії, міраклі, мораліте, інтермедія та ін.

Нова українська література

Нова українська література — період в історії української літератури, що охоплює ХІХ століття і характеризується становленням нової, ближчої і зрозумілішої для народу літератури.

Нова українська література починається наприкінці ХVІІІ століття з опублікуванням «Енеїди» І. Котляревського.

Порівняно з давньою це була література нової тематики, нових героїв і нового мовного оформлення. Твори, на відміну від давніх, написані сучасною українською літературною мовою.

Найяскравіші представники літератури кінця ХVІІІ — 30-х рр. ХІХ ст. — І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко, П. Гулак-Артемівський, Є. Гребінка та інші.

Основні творчі методи літератури цього періоду це просвітительський реалізм і романтизм, основні жанри — бурлескно-травестійна поема, байка, балада, соціально-побутова п'єса, сентиментальна повість.

Передумови розвитку нової української літератури

Кінець XVIII — початок XIX століття — час, коли завершується процес ліквідації будь-яких ознак державності України. Після запровадження кріпацтва, знищення освіти в Україні, заборона «Букваря», запровадження російської мови у навчальних закладах.

Становлення нової літератури співвідносилось із формуванням модерної української нації. Оскільки більша частина етнічних українських територій у цей час була перетворена на одну з провінцій Російської імперії, то першою формою національної свідомості став місцевий, крайовий патріотизм, який передбачав наголошування на мовній, культурній, етнографічній тощо своєрідності українців. За таких умов література мусила виконувати ряд не властивих мистецтву слова функцій. Фактично вона стала одним із важливих чинників вираження й водночас формування національної свідомості.

Провідні художні напрями нової української літератури

Класицизм (з латин. *classicus* — зразковий) — художній стиль і напрям в європейській літературі XVII–XVIII ст., для якого характерні увага до античних зразків, до духовної та матеріальної культури, суворе дотримання єдності жанрів, засобів художньої виразності, оспівування «сильних світу цього».

В Україні не було передумов для розвитку «високих» жанрів античної літератури — трагедії, драми — з оспівуванням царів, імператорів, бо не було власної держави. Тож через національну специфіку в літературі на перше місце виходять «низькі» гумористично-сатиричні жанри класицизму (побутово-знижена конкретика в простонародно-гумористичному дусі; душевна розчуленість). Це спричинило вираження класицизму через бурлеск і поєднання романтичних і реалістичних ознак із сентиментальністю. Прикладом цього є славетна «Енеїда», у якій І. Котляревський урахував традицію бурлескно-травестійного стилю XVII–XVIII ст. й розвинув її до найвищого зразка.

Провідні художні напрями нової української літератури

Набувають розвитку **сентименталізм** (Г. Квітка-Основ'яненко) і **романтизм** (Т. Шевченко, Є. Гребінка, Л. Глібов, Л. Боровиковський, В. Забіла, М. Петренко, П. Гулак-Артемівський, М. Шашкевич, О. Афанасьєв-Чужбинський, П. Куліш); формуються нові жанри лірики, епосу й драми. У другій половині ХІХ ст. поширюється **реалізм** (з латин. *realis* — дійсний) — художній напрям у літературі, для якого основною проблемою стають відносини людини й суспільства, вплив суспільно-історичних обставин на формування духовного світу й характеру героїв (Т. Шевченко, Марко Вовчок).

Знайомимося з Іваном Котляревським

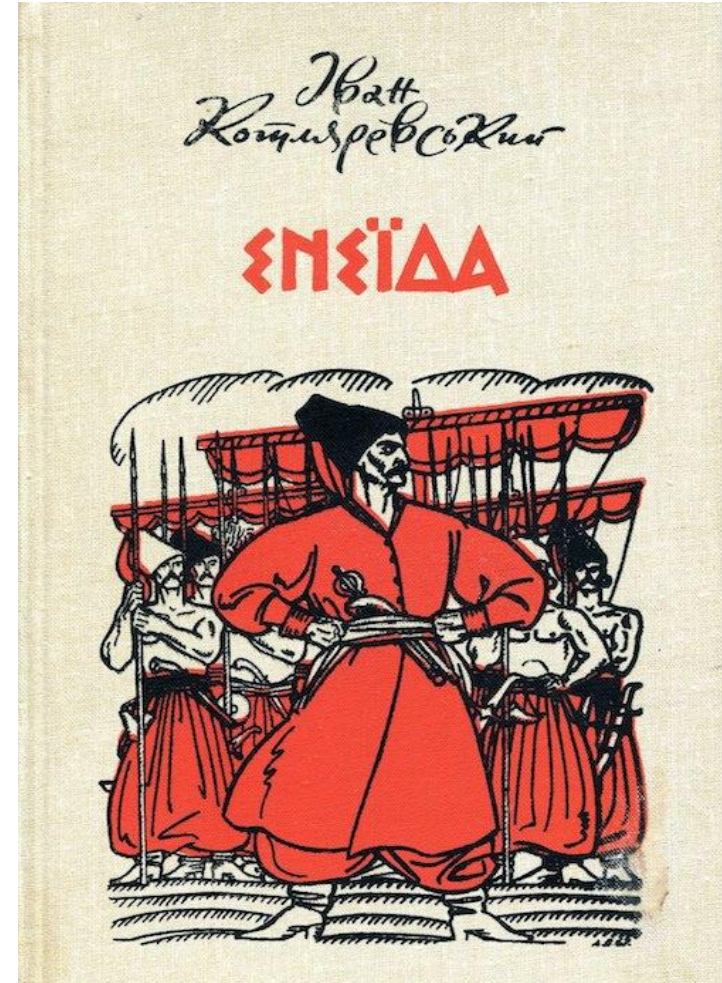
Іван Котляревський - письменник, поет, драматург, громадський діяч, основоположник сучасної української літератури.

Познайомтеся з короткою біографією автора, прочитавши статтю підручника на с. 79-80

<https://pidruchnyk.com.ua/967-ukrliteratura-9-klas-avramenko-2017.html>

«Енеїда» – перший твір нової української літератури

- ✓ Поема започаткувала становлення новочасної української літератури.
- ✓ Дата виходу – 1798 рік.
- ✓ Твір написано живою народною мовою.

Історія створення поеми «Енеїда»

Поема І. Котляревського з'явилася в той час, коли «історичні обставини поставили під знак питання подальше майбутнє української мови, а також і всієї української культури» (академік О. Білецький), коли перед народом постало запитання: «Бути чи не бути?», «Енеїда» відповіла на повний голос: «Бути!»

В основі сюжету «Енеїди» І. Котляревського — однойменний твір Вергілія, на який багато західноєвропейських письменників створили пародії. Переробляючи «Енеїду» Вергілія, І. Котляревський був цілком оригінальний: він відкинув якісь епізоди, щось скоротив або розширив, доповнивши самобутніми детальними описами. Автор поставив перед собою завдання: у відомому для всіх сюжеті дати опис зовсім нового, маловідомого досі для світу життя українського народу.

Історія видання «Енеїди»

Перші 2 видання твору вийшли друком без відома автора в 1798 і 1808 рр. «Енеїду» видав Максим Парпура — конотопський поміщик, любитель художньої літератури, перекладач і видавець. До його рук потрапили перші 3 частини поеми, які він надрукував за власні кошти, не підозрюючи, яке значення матиме цей твір для української нації. М. Парпура керувався благородною метою — дати можливість українцям насолоджуватися твором, написаним живою народною мовою. Звичайно ж, І. Котляревський був не задоволений змінами у власному творі, тож із часом перевидав твір. Він завершив роботу над «Енеїдою» у 1825–1826 рр. Повне видання (6 частин) вийшло друком уже після смерті автора; твір надрукував І. Срезневський 1842 р. в м. Харкові.

Знайомство з твором

Прочитайте поему І. Котляревського «Енеїда» у підручнику на с. 80-89 (скорочено)

<https://pidruchnyk.com.ua/967-ukrliteratura-9-klas-avramenko-2017.html>

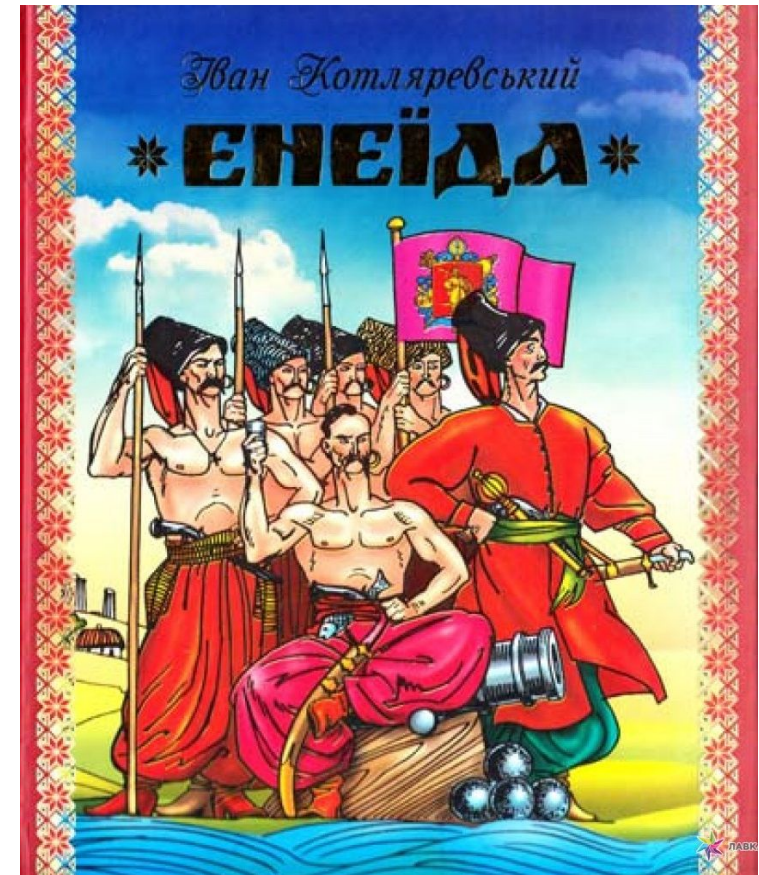
АБО (за бажанням)

Прочитайте повний варіант твору

<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1052>

Прослухайте аудіофайл (стислий переказ)

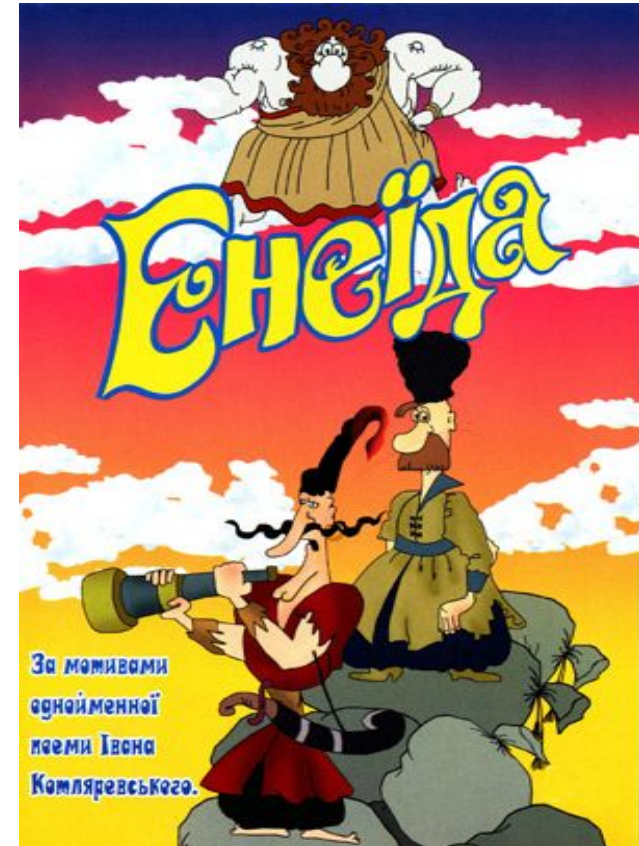
<https://www.youtube.com/watch?v=BZtpSjb6Aw0>

Для зацікавлених

Перегляньте мультфільм за поемою
І. Котляревського «Енеїда»

[https://www.youtube.com/watch?v=ja
trKiErgqA](https://www.youtube.com/watch?v=ja
trKiErgqA)

Домашнє завдання на 1 грудня:

1. Опрацювати матеріали презентації або прочитати літературно-критичний матеріал підручника на с.76-78, 79-80.
2. Прочитати поему І. Котляревського «Енеїда» (с.80-89), вміти переказувати.

Цитата – афоризм замість підсумку

**Живе хто в світі необачно,
Тому ніде не буде смачно,
А більш, коли і совість жметь.**

Іван КОТЛЯРЕВСЬКИЙ